

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยทุกคนตลอดจนอนาคตของประเทศ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในมาตรา 42, 43 และ 81 กล่าวว่า “การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง...” “บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ...” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2540 : 10) ตามความที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญประเทศไทยจึงได้ประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ โดยการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีพลังและมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องมีการกระจายอำนาจและให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม จึงกำหนดให้มีการจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาของไทยให้มี เอกภาพในเชิงนโยบายและหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยให้กระทรวงศึกษาธิการ กระจายอำนาจ การบริหารและการจัดการ ทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณการบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยัง คณะกรรมการและเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ซึ่งการกระจายอำนาจดังกล่าวจะทำให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีอิสระในการบริหารจัดการศึกษา เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management) เป็นการสร้างฐานรากและสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 6)

ดังนั้น สถานศึกษาในปัจจุบันมีสถานะเป็นนิติบุคคล มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษาได้บริหารเป็นไปอย่างคล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาย่อมแตกต่างกัน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรใช้การนิเทศภายในกระตุ้น ให้ครูผู้สอนใช้ความสามารถของตนเอง

ออกมาช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุดกับการพัฒนาพฤติกรรม บุคลิกภาพการสอนของครูและการสนับสนุนความสามารถ รวมทั้งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอันจะส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก สูงขึ้น (อัสถวีวัฒน์ แสงพะตา. 2546 : 44) ภารกิจหลักที่สำคัญของสถานศึกษา คือ การดำเนินการจัดการเรียนการสอน สามารถสร้างเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการเต็มตามวัยและตาม ศักยภาพทุกด้าน บุคลากรสำคัญที่เป็นผู้ปฏิบัติภารกิจหลักนี้ให้บรรลุผลคือครูผู้สอน ครูผู้สอน เหล่านี้มีความแตกต่างกันทั้งในด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เจตคติต่อวิชาชีพ บุคลิกภาพและความต้องการ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องรวมพลังของครูที่มีความแตกต่างกัน นี้ให้สามารถปฏิบัติภารกิจหลักของตน คือ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ตามความต้องการของหน่วยงาน ครูสามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนให้ดีขึ้น หรือเป็นครูมืออาชีพในขณะที่เดียวกันครูก็มีความมั่นใจ มีขวัญกำลังใจดี มีความภาคภูมิใจที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน เมื่อครูประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน จนถึงขั้นเกิดความภาคภูมิใจแล้ว ก็จะปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองให้ ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอจนเป็นนิสัย ทำให้เกิดการพัฒนาที่ถาวรดังมีคำกล่าวที่ว่า “การจัดการที่ดีเป็น กุญแจนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร การนิเทศที่ดีนำไปสู่การจัดการที่ดี” (สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 43)

งานนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นงานที่มีความสำคัญงานหนึ่งของการจัดการและ บริหารสถานศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้การสนับสนุน และพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องดำเนินการนิเทศมีลักษณะเป็นพลวัตร (Dynamic) ทั้งผู้บริหารและ ครูผู้สอนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหว เพื่อความก้าวหน้าอยู่เสมอ การที่จะให้งาน ในสถานศึกษามีการพัฒนา สถานศึกษาจะต้องทำก็คือ การเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานอยู่ ตลอดเวลา ปัจจัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจะมีทั้งปัจจัยภายในสถานศึกษาและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายนอกได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาพการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงภายใน ได้แก่ ปัญหาต่างๆ ที่ เกิดขึ้น สถานการณ์และปัจจัยจากบุคลากร (ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2546 : 47) ที่เรียกว่า การปฏิรูปการศึกษา คือ การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เต็มศักยภาพ โดยมีจุดเน้นให้ นักเรียนมีความสามารถทางความคิด สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักศึกษา วิเคราะห์ค้นหาสาเหตุ และแนวทางแก้ปัญหาได้ทันโลกทันเหตุการณ์มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติมีคุณธรรม จริยธรรมแต่การดำเนินการดังกล่าวได้บรรลุผล จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่างๆ ในการจัดการศึกษาที่เป็นเงื่อนไขปัญหาทั้งใน

ด้านปัจจัยและงบประมาณ สำหรับในด้านกระบวนการนั้นกระบวนการที่สำคัญ คือ กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการนิเทศการศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบกระบวนการเทคนิควิธีการ มีอยู่อย่างมากมายหลากหลายซึ่งบุคลากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอาจเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมแต่ในแนวทางปฏิรูปการศึกษามุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สถานศึกษาเป็นลำดับแรกการจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สถานศึกษาได้องค์ประกอบสำคัญ คือ ครูผู้สอนต้องเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและการจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยเปลี่ยนพฤติกรรมในการบอกความรู้ให้นักเรียนมาเป็นการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ปฏิบัติเอง ครูต้องตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของตนเอง สามารถคิดเองลงมือทำเอง และพัฒนาตนเอง ให้ดีขึ้นอยู่เสมอ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 1)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 จากข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษามีสถานศึกษา จำนวน 182 แห่ง พบว่า โดยภาพรวมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจากการประเมินผลคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (GAT) ประจำปีการศึกษา 2549 ไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ โดยรวมมี คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่ามาตรฐาน ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาภาษาไทยได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 50.01 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 3.97 วิชาคณิตศาสตร์ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 32.19 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 2.80 วิทยาศาสตร์ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 35.24 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 2.83 วิชาสังคมศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 45.39 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 3.94 วิชาภาษาอังกฤษได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 32.93 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 4.99 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิชาภาษาไทยได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 40.40 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 4.86 คณิตศาสตร์ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 35.63 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 6.07 วิชาวิทยาศาสตร์ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 38.54 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 3.87 วิชาภาษาอังกฤษ ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 35.38 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 5.76 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1, 2547 : 10 - 12) เป็นที่น่าสังเกตว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยรวมจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน

จากข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา พบว่า ปัญหาในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษายังต้องได้รับการช่วยเหลือ แนะนำให้คำปรึกษาหารือนิเทศติดตามและประเมินผล เพื่อให้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความสามารถในการดำเนินงาน โดยทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อีกทั้งการบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School - Based Management) เป็นเรื่องใหม่สำหรับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

ผู้วิจัยจึงต้องการนำกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ การวางแผน การจัดทำโครงการนิเทศ การดำเนินงานตามแผนการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัย เพื่อศึกษาวิจัยว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 นั้นมีการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับใด มีความคิดเห็นแตกต่างกันหรือไม่ รวมทั้งมีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาลุप्तรรคอย่างไร เพื่อนำผลจากการวิจัยไปใช้เป็นประโยชน์ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน หน่วยงานทางการศึกษาและผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้วางแผนกำหนดนโยบายการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้าน

สมมติฐานการวิจัย

บุคลากรที่มีสถานภาพตำแหน่ง และขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน มีความเห็นต่อการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ตามรูปแบบกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 53-59) 5 ด้าน คือ ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในการนิเทศ ด้านการวางแผนการนิเทศและการจัดทำโครงการ ด้านการสร้างสื่อและเครื่องมือ ด้านการดำเนินงานการนิเทศ ด้านการประเมินผลการนิเทศ ดังแผนภูมิที่ 1

2.1.1.2 ครูผู้สอน

2.1.2 ขนาดสถานศึกษา

2.1.2.1 สถานศึกษาขนาดใหญ่ (นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป)

2.1.2.2 สถานศึกษาขนาดเล็ก (นักเรียนต่ำกว่า 300 คนลงมา)

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ตามกรอบแนวคิด 5 ด้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการนิเทศ หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินงานและการปฏิบัติงานการนิเทศอย่างมีระบบ มีการประเมินสภาพการทำงาน การจัดลำดับงานที่ต้องทำ การออกแบบงาน การประสานงาน ตลอดจนการอำนวยความสะดวกให้งานลุล่วงไป

การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษาทุกคน เพื่อจะพัฒนา ช่วยเหลือ ส่งเสริมสนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามภารกิจ คือ การศึกษา กิจกรรมการเรียน การสอนและงานสนับสนุนการเรียนการสอน

การปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายใน หมายถึง การปฏิบัติงาน การส่งเสริมสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. **สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการการนิเทศ** หมายถึง สภาพที่ข้าราชการครูต้องการได้รับการนิเทศจากผู้บริหาร เพื่อให้การศึกษาเกิดผลดีในด้านการศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ การวางแผนการนิเทศ การสร้างสื่อและเครื่องมือ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ

2. **การวางแผนการนิเทศ** หมายถึง การนำเอาข้อมูลการนิเทศในครั้งก่อนมาปรับปรุงเพื่อใช้ในการวางแผนการนิเทศครั้งต่อไปในโรงเรียน

3. **การสร้างสื่อ และเครื่องมือ** หมายถึง การทำให้ได้มา การใช้ การเก็บ การบำรุงรักษา ตลอดจนการสร้างสื่อและเครื่องมือเพื่อการให้บริการสื่อในการปฏิบัติงานนิเทศให้เกิดประสิทธิภาพ

4. การปฏิบัติการณ์เทศ หมายถึง การดำเนินการดังต่อไปนี้ การกำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการและสิ่งสนับสนุน สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์ การกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติ การมอบหมายงาน และการวางแผนติดตามประเมินผล

5. การประเมินผลการนิเทศ หมายถึง การดำเนินการดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการ การสรุปและการประเมินผล และการเสนอแนวทางการดำเนินการนิเทศต่อไป

สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียน หรือหน่วยงานการศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับงบประมาณจากรัฐแต่ละแห่ง ยกเว้นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งได้แบ่งขนาดของสถานศึกษาตามเกณฑ์คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็น 2 ขนาด คือ (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา, 2546 : 5)

สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนไม่เกินสามร้อยคน

สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนเกินกว่าสามร้อยคนขึ้นไป

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการ

สถานศึกษา ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการสถานศึกษาแต่ละแห่ง

ครูผู้สอน หมายถึง บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาของรัฐ

สำนักงาน หมายถึง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอสังคม กิ่งอำเภอสระใคร และกิ่งอำเภอโพธิ์ตาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1

2. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางให้ ผู้สนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาต่อไป